

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2012-12-12
1 (8)
Dnr 2012:1440

Redovisning av uppdrag om särskilda varianter och riksrekryterande utbildningar

Dnr U2012/3589/S, m.fl. Återrapporteringskrav när det gäller vissa frågor punkt 8.

(1 bilaga)

Härmed redovisas uppdraget om återrapportering av beslut om särskilda varianter, riksrekryterande utbildningar och nationellt godkända idrottsutbildningar givet i regleringsbrevet för Statens skolverk budgetåret 2012. I redovisningen ingår inte idrottsutbildning vid riks-idrottsgymnasium.

I rapporten redovisas en analys av resultatet av Skolverkets handläggning av ansökningar av särskilda varianter, riksrekryterande utbildningar och nationellt godkända idrottsutbildningar inom ramen för gymnasieskolan samt en lägesbeskrivning av ansökningar för gymnasiesärskolan. Rapporten innehåller även en beskrivning av grunden för Skolverkets beslut och beslutade ersättningsbelopp för interkommunal ersättning och grundbelopp. Även statistik över antal ansökningar och godkända utbildningar redovisas för antagningsomgångarna 2010-2012. Rapporten omfattar 2012 års ansökningsomgång avseende utbildningar med start hösten 2013.

1. Sammanfattning

Det totala antalet ansökningar har minskat för varje ansökningsomgång. Antalet ansökningar om särskilda varianter har minskat mest sedan första ansökningsomgången. Nationellt godkända idrottsutbildningar har flest antal ansökningar sett över de tre ansökningsomgångarna. Högst andel godkända utbildningar har särskilda varianter inom det estetiska området.

Skolverkets bedömning är att huvudmännen ser att tidigare lokala utbildningar inte ryms inom den nya gymnasieskolan och har fått en större insikt i hur utrymmet för de nationella programmens programfördjupningar kan disponeras för att skapa lokala profileringar.

Skolverkets utgångspunkt har varit att följa samma principiella ställningstaganden som föregående år.

2. Bakgrund

Reformeringen av gymnasieskolan i enlighet med förslagen i regeringens proposition 2008/09:199 *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* har resulterat i en ny reglering i skollagen (2010:800) och i gymnasieförordningen (2010:2039). Den har bland annat inneburit att tidigare frihetsgrader i fråga om huvudmännens och enskilda ele-

vers möjligheter att avvika från de nationellt fastställda programmens innehåll och utformning reducerats.

I reformen görs en tydlig åtskillnad mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram. Utbildningen syftar till en gymnasieexamen som avläggs antingen som högskoleförberedande examen eller som yrkesexamen.

De nationella programmens programfördjupningar utgör det huvudsakliga utrymme som huvudmannen disponerar för att kunna skapa lokalt anpassade kurspaket eller profiler. Utöver den flexibilitet som byggts in i systemet genom programfördjupningen finns möjligheter att göra avvikelser från vad som annars gäller för programmen. I propositionen betonas att det måste finnas utrymme för förändring och förnyelse inom gymnasieskolan. Förändringar på arbetsmarknaden gör att det måste finnas former för att fånga upp nya utbildningsbehov och att utveckla nya utbildningar. Utbildningar som är efterfrågade och av god kvalitet men som inte ryms helt inom den nationella programstrukturen måste kunna anordnas även fortsättningsvis. Det är också av vikt att lokala initiativ till utbildningar som syftar till att svara mot ett lokalt eller regionalt behov kan tas om hand.

Alla avvikelser från den nationella programstrukturen ska kvalitetssäkras och godkännas av Skolverket.

3. Statistisk översikt

Antalet inkomna ansökningar och godkända särskilda varianter, riksrekryterande utbildningar och nationellt godkända idrottsutbildningar under 2010, 2011 och 2012.

	Ansökningar 2010	Godkända 2010	Ansökningar 2011	Godkända 2011	Ansökningar 2012	Godkända 2012
Riksrekryterande högskoleförberedande utbildningar	4	0	6	0	0	0
Riksrekryterande högskoleförberedande utbildningar, särskilda varianter	27	23	9	0	0	0
Riksrekryterande yrkesutbildningar	46	36	26	4	11	3
Riksrekryterande yrkesutbildningar, särskilda varianter	32	8	5	1	5	2
Särskilda varianter av yrkesutbildningar	97	2	8	0	5	0
Särskilda varianter av högskoleförberedande utbildningar	197	1	18	1	9	1
Särskilda varianter av högskoleförberedande utbildningar inom det estetiska området			88	76	18	17
Riksrekryterande utbildningar, egna examensmål	52	20	4	2	5	0
Riksrekryterande estetiska spetsutbildningar	16	13	7	5	6	2
Nationellt godkända idrottsutbildningar	199	153	71	56	34	25
Totalt	670	256	242	145	93	50

I bilaga 1 redovisas mer detaljerade uppgifter om vilka ansökningar som har fått avslag och vilka utbildningar som är godkända vid 2012 års ansökningsomgång. Där redovisas även interkommunal ersättning och grundbelopp.

En huvudman eller annan intressent kan ansöka om ny kurs. Begreppet ny kurs kan innebära både ny kurs inom ett befintligt ämne och inom ett nytt ämne. Totalt har det under ansökningsomgången 2012 inkommit 28 ansökningar som omfattar 47 nya kurser, varav 23 är inom nya ämnen och 24 är inom befintliga ämnen. Av de 28 ansökningarna har 11 inkommit i samband med en sökt utbildning, 17 är separata ansökningar och bland dessa är nio direkt riktade mot vuxenutbildning. Av de sökta kurserna har 10 ett kunskapsinnehåll som ryms inom redan befintliga kurser och tre kurser ligger utanför gymnasieskolans uppdrag. Två ansökningar kommer att generera nya ämnesplaner. Skolverket utreder för närvarande om det i de resterande ansökningarna finns kunskapsinnehåll som saknas i befintliga ämnesplaner och därför kommer att bli underlag för framtagande av nya kurser.

Antalet ansökningar om ny kurs har över tid varit stabil och endast minskat marginellt för varje ansökningsomgång. Omfattningen för 2010 års ansökan var ca 50 stycken, för 2011 års ansökan var den 50 stycken och för 2012 års ansökan 47 stycken.

4. Analys och diskussion

4.1 Handläggning av ansökningar

Det totala antalet ansökningar har minskat för varje ansökningsomgång. 2011 var antalet ansökningar drygt en tredjedel och 2012 knappt en sjundedel i jämförelse med antalet ansökningar för 2010. Antalet godkända utbildningar var 2011 drygt hälften och 2012 drygt en sjättedel i jämförelse med antalet för 2010.

Vid 2010 års ansökningsomgång gällde delvis andra bestämmelser än vid 2011 och 2012 års ansökningsomgångar. Skillnaden gäller bland annat att det inte längre finns utrymme för att bevilja riksrekryterande utbildningar på högskoleförberedande program. Det har medfört att riksrekryterande utbildningar på högskoleförberedande program (23 stycken) beviljades inför 2011, men följaktligen inga inför 2012 och 2013.

Ansökningar om riksrekryterande yrkesutbildningar har halverats från år till år. Antalet godkända utbildningar har dock varit detsamma för 2011 och 2012, dvs. fem per år. En diskussion kommer att föras med de nationella programråden om det finns ytterligare nationellt behov av riksrekryterande yrkesutbildningar och i så fall hur behovet påverkar vilken spridning i landet som utbildningarna bör ha.

Ansökningar om särskilda varianter av högskoleförberedande program var vid sidan av nationellt godkända idrottsutbildningar det område där flest ansökningar inkom 2010. Antalet ansökningar har därefter minskat radikalt. Skolverket bedömer att minskningen beror på att efter första ansökningsomgången har huvudmännen sett att de lokala utbildningar som fanns tidigare och som man ansökt om att få behålla, inte ryms inom den nya gymnasieskolan. En annan orsak kan vara att huvudmännen under reformens första år har fått en större insikt i hur utrymmet för de nationella programmens programfördjupningar kan disponeras för att kunna skapa lokalt anpassade kurspaket eller profiler. Endast tre utbildningar har totalt sett fått bifall.

Nationellt godkända idrottsutbildningar har flest antal ansökningar sett över de tre ansökningsomgångarna. Ca 75 % av dessa har godkänts. Högst andel godkända utbildningar har särskilda varianter inom det estetiska området där ca 85 % har godkänts totalt. Skolverket bedömer att det stora intresset för särskild variant inom det estetiska området kan vara ett uttryck för önskan att kunna fortsätta att erbjuda estetiska kurser inom utbildningen på liknande sätt som före gymnasiereformen.

För att öka kvaliteten och effektiviteten inför kommande ansökningsomgångar utvecklar Skolverket det digitala handläggningssystem som har tagits fram. Skolverket kommer med hjälp av systemet att på ett bättre sätt kunna jämföra tidigare ansökningar, ställningstaganden och beslut samt att analysera förändringar över tid.

Handläggning och beslut

För handläggning och beslut 2012 har varje ansökan tagit totalt mellan två och tre personarbetsdagar i anspråk vilket innebär ca 250 personarbetsdagar. Som resultat av fattade beslut kommer nya ämnesplaner och kurser i befintliga ämnesplaner att tas fram. Den arbetstiden uppskattas, förutom för Skolverkets fasta personal även för ämnesexperter och nationella programråd, att ta ca 100 personarbetsdagar i anspråk.

Inför kommande ansökningsomgång utvecklar och uppdaterar Skolverket de föreskrifter som gäller för de olika ansökningsformulären samt tillhörande information. Ansökningsomgången 2010 gjordes ansökan per brev och 2011 skickade huvudmannen in ansökan via ett webbformulär. Besluten skrevs båda åren manuellt. I årets ansökningsomgång skickade huvudmannen in ansökan via ett webbformulär och handläggningen gjordes i ett digitalt system för att öka kvaliteten och effektiviteten. Skolverket utvecklar den digitala hanteringen inför nästa ansökningsomgång för att ytterligare öka kvaliteten och samverkar löpande med Skolinspektionen.

Omprövning

Beslut om avvikelser får enligt 15 kap. 1 § gymnasieförordningen inte överklagas.¹ En huvudman kan enligt 27 § förvaltningslagen (1986:223) däremot begära omprövning av ett beslut om det är uppenbart felaktigt. Under de tre ansökningsomgångarna 2010–2012 har totalt sett endast ett fåtal omprövningar begärts. I de fall Skolverket i samband med omprövningen ändrat sitt beslut har det till största delen handlat om ansökan om nationellt godkänd idrottsutbildning där tillstyrkan från specialidrottsförbund har saknats men tillkommit vid begäran om omprövning.

Byte av huvudman

Skolverket har fått begäran från några huvudmän om att få bedriva en utbildning som en annan huvudman har fått godkänd. Förhållandet mellan huvudmännen har varit av tre typer: kommun A vill överta kommun B:s godkännande, en kommun vill överta ett gymnasieförbunds (ett kommunalförbund) godkännande och ett gymnasieförbund vill överta ett landstings godkännande.

En begäran från kommun A om att överta ett godkännande från kommun B eftersom kommun B lägger ner skolan är oproblematisk. Skolverket bedömer att detta måste

¹ Skolverket har i aktuell redovisning hänvisat till lagstiftning före övergångsbestämmelserna till SFS 2012:402 som trädde i kraft den 1 juli 2012 på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2013.

anses som en ny ansökan och kommun B har skyldighet att slutföra utbildningen för redan antagna elever.

Det andra exemplet är där en kommun vill överta ett godkännande på grund av att gymnasieförbundet som kommunen tillhör kommer att upphöra. Skolenheten ligger i den aktuella kommunen och kommunen har förbundet sig att bedriva utbildningen enligt beslutet. Skolverket bedömer att detta är ett led i huvudmannens skyldighet mot eleven och resterande tid av godkännande kan överlåtas till berörd kommun.

Det tredje exemplet är där begäran kommer från ett gymnasieförbund om att få bedriva en utbildning som ett landsting har fått godkänd av Skolverket. Skolenheten ligger i en kommun som både tillhör landstinget och som ingår i gymnasieförbundet. Gymnasieförbundet har förbundet sig att bedriva utbildningen enligt beslutet. Även här bedömer Skolverket att detta är ett led i huvudmannens skyldighet mot elever som påbörjat sin utbildning och resterande tid av godkännande kan överlåtas till berört gymnasieförbund.

4.2 Särskilda varianter, bedömningar och ställningstaganden

Särskilda varianter

I 2012 års ansökningsomgång har det, förutom särskilda varianter inom det estetiska området, kommit in 19 ansökningar om särskild variant och tre av dem har beviljats. Av dessa är två riksrekryterande. Se vidare bilaga 1.

Skolverket gör i nuläget bedömningen att de nationella programmets konstruktion ger ett stort utrymme för lokala variationer och att en fortsatt restriktiv hållning från myndighetens sida vid godkännande av särskilda varianter och utökning av de nationella programmets programfördjupning därför är befogad.

Lokal eller regional efterfrågan

Om arbetslivet lokalt eller regionalt efterfrågar en utbildning som inte täcks av de nationella programmen kan det ligga till grund för godkännande av en särskild variant av ett yrkesprogram. I flertalet av de ansökningar som har avslagits har den sökande inte kunnat visa på en lokal eller regional efterfrågan.

Landets högskolor är tillgängliga för elever som genomgått behörighetsgivande gymnasieutbildning oavsett var de gått sin utbildning. Skolverket har hittills endast sett ett primärt lokalt eller regionalt avnämarbehov i ett fall i ansökningarna om särskild variant inom högskoleförberedande program. Det gäller särskild variant av teknikprogrammet vid Strömstad Gymnasium i Strömstads kommun där den särskilda varianten innefattar grundläggande kunskaper inom sjöfart. I det fallet har den sökande, Strömstads kommun, visat att det finns ett avnämarbehov i och med att Chalmers sjöbefälsprogram och Sjöfartshögskolan vid Linnéuniversitetet med hjälp av meritering eller kvotering ger de elever som läst den särskilda varianten en fördel vid antagningen till dessa utbildningar.

När det gäller särskilda varianter inom högskoleförberedande program uppstår också frågan om hänsyn ska tas till ett eventuellt sekundärt avnämarbehov, dvs. ett behov av den kompetens som högskoleutbildningen ger. Hittills har Skolverket bedömt att det endast är inom ett fåtal områden där det skulle kunna gå att motivera ett sekundärt avnämarbehov som grund för ett lokalt eller regionalt behov. Skolverkets be-

dömning vid godkännandet av den särskilda varianten av teknikprogrammet vid Strömstad Gymnasium i Strömstads kommun är också grundad på att det finns ett sekundärt lokalt och regionalt avnärmarbehov, dvs. regionen har ett starkt näringsliv inom sjöfartsområdet och ett stort behov av den arbetskraft som de aktuella högskoleutbildningarna förser regionen med. Andra områden där motsvarande förhållanden skulle kunna finnas är gruvnäring, kärnkraftsindustri eller rymdforskning.

Särskilda varianter inom det estetiska området

I 2012 års ansökningsomgång har det kommit in 18 ansökningar om särskild variant inom det estetiska området och 17 av dem har beviljats. Se vidare bilaga 1.

Särskilda varianter inom det estetiska området får endast finnas på högskoleförberedande program. Liksom för övriga särskilda varianter gäller att avvikelsen ska omfatta minst 300 poäng. I de fall avvikelsen har varit mer än 300 poäng har Skolverket övervägt hur många fler poäng avvikelsen kan uppgå till för att utbildningen fortfarande i huvudsak ska rymmas inom examensmålet. Ett exempel på det är avvikelser från naturvetenskapsprogrammet där Skolverket har gjort ställningstagandet att minst 100 poäng måste vara naturvetenskap eller matematik när utrymmet för både programfördjupning och inriktning utnyttjas för avvikelsen. Samma typ av ställningstagande har gjorts för varje program.

När det gäller det estetiska programmet ser Skolverket regleringen av särskild variant och särskild variant inom det estetiska området som problematisk. Skillnaden mellan varianterna är att för en särskild variant inom det estetiska området ställs särskilda förkunskapskrav och kompletterande urvalsgrunder medan det för en särskild variant krävs att det finns ett lokalt eller regionalt behov av utbildningen. För estetiska programmet kan innehållet i avvikelsen vara densamma för en särskild variant som för en särskild variant inom det estetiska området. Detta medför att det finns två sätt att ansöka om samma utbildning inom estetiska programmet vilket inte är fallet för övriga högskoleförberedande program.

Kvalitetskrav

När Skolverket bedömt kvaliteten i de sökta utbildningarna har utgångspunkten varit det som Skolverket efterfrågat i ansökan såsom lärarresurser och den specifika kompetens som krävs av lärarna för att utbildningen ska kunna hålla hög kvalitet. Även de faktorer som gör skolan särskilt lämpad för att anordna den sökta utbildningen som till exempel lokalisering, utrustning och samarbete med näringsliv har bedömts. Skolverket genomför inte platsbesök och ser inte heller det som genomförbart framöver. För att bättre bedöma kvaliteten bör därför ett samarbete med Skolinspektionen utvecklas. Diskussioner har förts mellan myndigheterna om riktad tillsyn mot utbildningar med avvikelse i syfte att öka myndigheternas kunskaper om dessa utbildningar.

4.3 Riksrekryterande utbildningar, bedömningar och ställningstaganden

I 2012 års ansökningsomgång har det kommit in 27 ansökningar om riksrekryterande utbildningar och sju av dem har beviljats. Se bilaga 1.

Nationell efterfrågan, rekrytering från hela landet och enskilda elevers behov

Nationellt angelägna utbildningar är sådana där en nationell efterfrågan finns på de kunskaper och färdigheter som utbildningen ger och som leder mot kvantitativt små

och samhälleligt angelägna yrkesutgångar. Det är också utbildningar som leder till särskilda kunskaper inom något annat område, exempelvis en estetisk spetsutbildning som förbereder för studier vid till exempel en musikhögskola.

För nationellt angelägna utbildningar kan det dessutom finnas behov av att rekrytera elever från hela landet, antingen för att elevunderlaget i en region är för litet eller för att enskilda elevers behov av kunskaper och färdigheter ska kunna tillgodoses. Ett sådant exempel är utbildning till urmakare inom hantverksprogrammet, övriga hantverk i Vännäs. Det är den enda utbildningen i landet och dessutom räcker inte elevunderlaget inom kommunen till för att täcka det nationella behovet av utbildade urmakare. Hade denna utbildning legat i Stockholm hade elevunderlaget kanske varit tillräckligt, men om det är den enda utbildningen i landet så hade den även då behövt vara riksrekryterande för att enskilda elevers behov av kunskaper och färdigheter ska kunna tillgodoses.

Skolverket har dock avslagit merparten av de ansökningar som avser riksrekryterande yrkesutbildningar. Avslagen grundar sig på att ansökningarna avsett utbildningar som finns i hela landet eller att de sökande endast har motiverat riksrekryteringen med att de har bättre resurser än utbildningar i andra delar av landet.

Riksrekryterande yrkesutbildningar ska kunna vara särskilda varianter. Om en avvikelse i form av en särskild variant bedöms vara nationellt angelägen och därmed riksrekryterande ska en sådan utbildning enligt gällande förordning ha såväl lokalt eller regionalt som nationellt behov. Skolverket har i dessa fall sett det nationella behovet som överordnat det lokala eller regionala behovet. Det gäller särskild variant och riksrekryterande utbildning för naturbruksprogrammet vid Bollerups lantbruksinstitut, fristående gymnasieskola i Tomelilla kommun och särskild variant och riksrekryterande yrkesutbildning för fordons- och transportprogrammet inriktning personbil vid Hornavanskolan i Arjeplog.

När det gäller estetiska spetsutbildningar har Skolverket gett tillstånd till två av sex sökta utbildningar och bland sökta utbildningar med eget examensmål fann Skolverket ingen som uppfyllde de förutsättningar som krävs.

Kvalitetskrav

Beträffande kvalitetskrav förhåller det sig på samma sätt som för särskilda varianter, se sidan 7.

4.4 Nationellt godkända idrottsutbildningar, bedömningar och ställningstaganden

I 2012 års ansökningsomgång har det kommit in 34 ansökningar om nationellt godkända utbildningar och 25 av dem har beviljats. Se bilaga 1.

Skolverket bedömer att specialidrottsförbundens tillstyrkan och processen för att utfärda dessa behöver förbättras. Riksidrottsförbundet har tagit fram rekommendationer på kriterier som specialidrottsförbunden kan använda i samband med utfärdandet av tillstyrkan. I skollagen och gymnasieförordningen finns inte några detaljregleringar om tillstyrkan och därför bedömer Skolverket det som viktigt att Riksidrottsförbundets rekommendationer efterföljs. Skolverket samarbetar med Riksidrottsförbundet om nationellt godkända idrottsutbildningar, bland annat i syfte att stärka kvaliteten i tillstyrkansprocessen.

4.5 Särskilda varianter, riksrekryterande utbildningar och nationellt godkända idrottsutbildningar inom ramen för gymnasiesärskolan

I 2012 års ansökningsomgång har det totalt kommit in 11 ansökningar. Av de 11 ansökningarna är tre ansökningar om särskild variant, en ansökan om riksrekryterande utbildning med egna program mål, två om riksrekryterande särskild variant och fem ansökningar om nationellt godkänd idrottsutbildning.

Ansökningsomgången började den 7 september och avslutades den 31 september. Beslut om särskilda varianter kommer att fattas efter det att programförklaringarna har fastställts vilket beräknas ske under januari. Beslut om nationella idrottsutbildningar kommer där så är möjligt att fattas tidigare.

5. Beslut om ersättning**5.1 Interkommunal ersättning och grundbelopp för särskilda varianter och riksrekryterande utbildningar**

Skolverket har i sina beslut om interkommunal ersättning respektive grundbelopp per elev och år använt riksprislistan som utgångspunkt. I flertalet av ansökningarna har det sökta beloppet legat i paritet med riksprislistan. I de fall den sökande har begärt en summa som är högre än riksprislistan har i regel summan sänkts till den övre gränsen i ett intervall hämtat från beräkningen av riksprislistan, vilket bedömts vara rimligt i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan gymnasial utbildning. I de fall där den sökta summan understigit rikspriset har den sökta summan fastställts.

Anna Ekström
Generaldirektör

Astrid Näslund
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Helén Engmo och Ragnar Eliasson i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Bilaga 1: Avslag och godkända utbildningar 2012.